

'Wij hier iets

verrichten groots'

Het ontstaan van het Jongeren Advies Centrum Amsterdam

'Glamourachtig' en 'groots', vonden de hulpverleners van het JAC in Amsterdam het werk dat ze deden. Jongeren kregen de hulp die ze zochten zonder dat de ouders er iets over te zeggen hadden. Geen bevoogding meer. Het stadsbestuur én minister Klompé gaven hun fiat, maar de traditionele hulpverlening steigerde.

Het is Oudjaar 1970. Tineke Wibaut-Guilonard (verzetsstrijdster in de Tweede Wereldoorlog en voormalig concentratiekampgevangene) bakt olieballen. Niet bij haar thuis en niet voor zichzelf of haar gezin, maar op Amstel 30 in Amsterdam voor medewerkers en bezoekers van het Jongeren Advies Centrum. Zij is daar chef de bureau. Sinds 10 januari is dit adres het onderkomen van het JAC, een professionele hulpverleningsinstelling voor jongeren zoals Nederland die tot dat moment niet kende. De gemeente Amsterdam was nauw bij de oprichting betrokken en gaf mede vorm aan deze nieuwe vorm van jeugdzorg. Tot de jaren zeventig werd hulp aan jongeren vooral op verzoek van de ouders en ieder geval met hun medewerking gegeven. Als de ouders niet goed voor hun kind konden zorgen, werd er een kindbeschermingsmaatregel uitgesproken en had niet de jongere, maar de (gezins)voogd het voor het zeggen. Nu ging het anders: jongeren die hulp zochten bepaalden zelf de grenzen van wat de hulpverleners van het JAC deden. Zij waren de 'opdrachtgevers' en meldden zich zelf aan. Geen bevoogding. Het JAC werkte gratis, was buiten school- en werktijden geopend, had een lage drempel, verleende acute hulp, gaf zelf alleen bij uitzondering langdurige behandeling (psychotherapie) en keek nadrukkelijk ook naar de maatschappelijke oorzaken van de persoonlijke problemen waar jongeren mee kampten. Begin jaren zeventig ontstonden er op basis van deze

uitgangspunten overal in Nederland centra voor hulp aan jongeren. Zij noemden zich meestal 'jongeren advies centrum' – een term die zelfs de dikke Van Dale heeft gehaald. De centra kwamen voort uit de visie dat jongeren niet onmondig zijn, maar recht hebben op een eigen plaats in de samenleving. Zij wilden op een andere manier hulp aan jongeren verlenen en stonden al snel bekend als 'alternatieve hulpverlening'. En zij kregen geld van de overheid. Het JAC Amsterdam meteen vanaf het begin. Al snel werden de JAC's bijna een statussymbool voor elke zichzelf respecterende gemeente. De eerste twee jaar was het JAC in Amsterdam niet de enige organisatie die alternatieve jongerenhulp verleende. Release Amsterdam was er ook. Die opende zijn deuren in februari 1970 en was, anders dan het JAC, een vrijwilligersorganisatie. Release wilde niet afhankelijk zijn van overheid en traditio-

'JAC Amsterdam was een prestigeobject van CRM'

nele zorg en werkte vanuit het solidariteitsprincipe: "Wij zijn het tuig dat het tuig opvangt." Al in oktober 1972 gaf men de pijp aan Maarten. Hulpverlening hield de "scheef gegroeide structuren binnen de bestaande orde in stand door er alleen de scherpste kantjes af te slijpen".

Brainstorm

De geschiedenis van het JAC begon in 1967. De provo's Irene van de Weetering en Joost Blom signaleerden dat "een toenemend aantal jongeren in Amsterdam" hulp nodig had, maar "uit wantrouwen

◀ In 1975 maakte Bert Griepink deze tekening van het JAC-kantoor in Amsterdam voor de omslag van het rapport *Bij leven en welzijn*, een terugblik op de eerste vijf jaar. Hij schetste een rommelige stad: 'de jac halsen' staan om de hoek, spuiters passeren, iemand zakt voor de deur van ellende door de stoep. De cirkel met stippen is het vignet van het JAC.

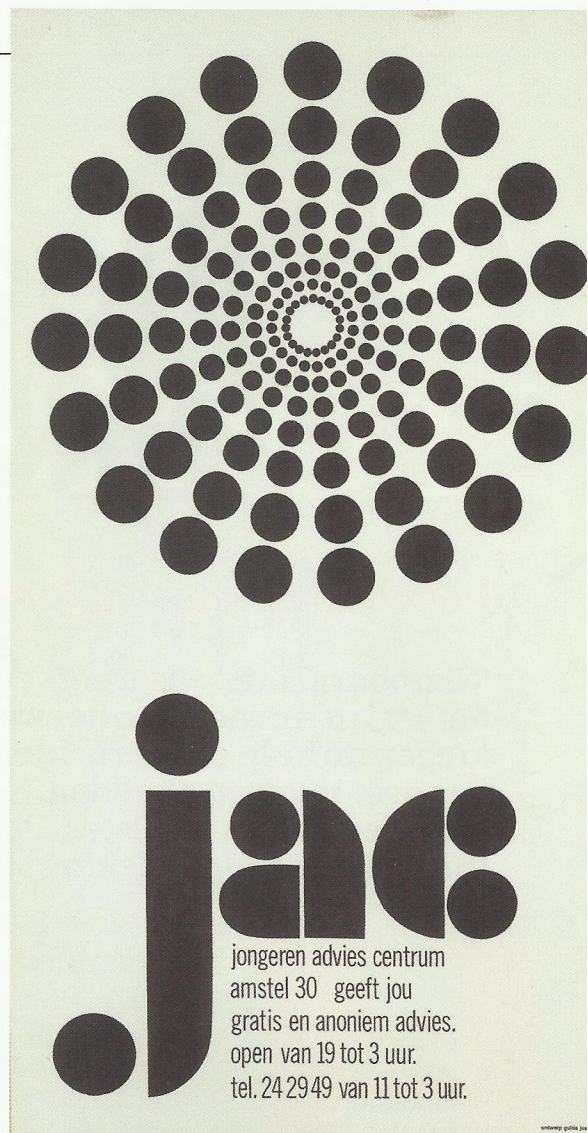
of angst” die niet zocht bij bestaande instellingen: weglopers uit tehuizen, druggebruikers en jongeren die een abortus of een behandeling van een geslachtsziekte wilden. Henk Krauweel (directeur van de Jellinek kliniek) en Wijnand Mulder (hoofd Geestelijke Hygiëne van de GG & GD) kregen het verzoek van de gemeente de mogelijke oprichting van een ‘adviescentrum voor jongeren’ te onderzoeken. Ze begonnen met een brainstorm op 24 juni 1968. Bijna iedereen die in de Amsterdamse zorg iets voorstelde, was aanwezig, van Majoor Bosshardt van het Leger des Heils tot een Amsterdamse kinderrechtter. Provo werd buiten de deur gehouden. Maar de belangrijkste inbreng kwam van een deskundige uit Leiden: Donald MacGillavry, wetenschappelijk medewerker van het universitaire Studiecentrum voor Psychologische Behandelingsmethoden, waar anders dan gebruikelijk de eigen mening en het eigen initiatief van de aangemelde jongeren de uitgangspunten waren en niet wat de ouders zeiden. MacGillavry ontpopte zich met Mulder als de drijvende kracht achter het JAC. Hij werd in 1970 ook de directeur.

Zover was het in 1968 nog lang niet. De vraag was vooral: wie ging het betalen? De gemeente zat op zwart zaad. Het rijk dan? Amsterdam kampte met een dringend probleem dat moest worden opgelost: het druggebruik in de jongerencentra Paradiso en Fantasio. Reden genoeg om op 20 januari 1969 rond de tafel te gaan zitten. Aanwezig waren liefst twee ministers (Marga Klompé van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk en Carel Polak van Justitie), een staatssecretaris (Roelof Kruisinga, Volksgezondheid), twee wethouders (Harry Verheij en J. Bootsma) en negen rijks- en gemeenteambtenaren. Justitieminister Polak eiste maatregelen tegen het gebruik van en de handel in verdovende middelen in Paradiso en Fantasio. Hij vond wethouder Verheij tegenover zich: allemaal mooi en aardig zo’n verbod, maar dan ook voorzieningen treffen, zoals bijvoorbeeld een jongerenadviescentrum. Het JAC lag op tafel.

Blauwdruk

Het liefst wilde de rijksoverheid dat Fantasio en Paradiso zouden sluiten. Alleen bij het ministerie van Klompé kreeg Amsterdam steun voor een andere aanpak. Ambtenaar Klaas Groen was er op bezoek geweest en had gezien dat er in deze centra “een zeer goed contact” met de jongeren was en dat velen juist geen drugs gebruikten. De gemeente zag haar kans schoon en pleitte voor gerichte hulp aan het groeiend aantal problematische druggebruikers. Met die motivatie werd CRM over de streep getrokken. Twee ambtenaren van minister Klompé voegden zich bij de al bestaande voorbereidingsgroep.

Begin november 1969 lag er een blauwdruk voor het JAC, mét de steun van de Haagse ambtenaren en de vertegenwoordigers van de traditionele hulpverlening. Vier punten vallen op: bezoekers zijn anoniem, ouders worden buiten de relatie met de jongeren

▲JAC-affiche uit 1971, ontwerp Guida Joseph.

gehouden, een maatschappijkritische houding is gewenst en waar nodig wordt ‘sociale actie’ gevoerd (een bijna vergeten begrip uit die jaren: hulpverlening moet ook de maatschappelijke problemen signaleren en aan de kaak stellen die ten grondslag liggen aan de hulpvraag).

Daarna ging het wonderlijk snel: het eindrapport, de conceptstatuten en een begroting van f415.000,- lagen op 14 november bij het ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk (CRM). Amsterdam had toen al de helft van het benodigde geld in de gemeentelijke begroting 1970 gereserveerd en Donald MacGillavry was al in september in dienst genomen om de komst van het JAC voor te bereiden. CRM kwam zonder dralen met de andere helft van het bedrag over de brug. En op 10 januari 1970 ging – na tien bezinningsdagen op inhoud en organisatie – het JAC daadwerkelijk open.

Dilettantisme

Een officiële opening met gezagsdragers was er niet. Men ging meteen aan het werk. Het aantal cliënten per maand was veel groter dan verwacht: geen 80, maar 600. De vragen liepen sterk uiteen: veel

◀De balieruimte van het JAC: informeel en relaxed.

▼Brief van minister Marga Klompé aan het JAC-team, 16 maart 1971.

Zeer geacht team,

Hartelijk dank voor uw bloemengroet vergezeld van goede wensen bij mijn thuiskomst. Ik heb deze attentie bijzonder op prijs gesteld. Ik heb het inderdaad erg betreurd dat ons afspraakje zo onverhoeds niet door kon gaan. Ik hoop dat het geen afstel wordt. Dit zal echter een beetje afhangen van mijn mobiliteit, die op het ogenblik nog zeer beperkt is, maar als ik een gaatje zie - dat zal wel op zijn minst mei worden - dan maken wij een nieuwe afspraak.

Met mijn vriendelijke groeten,

(Mej. Dr. M.A.M. Klompé)

algemene informatie, verder vragen over seksualiteit, medische, juridische en psychische kwesties, over huur en gezin, school en werk.

“Glamourachtig” en “we zijn iets groots aan het verrichten”, zo staat die eerste periode in een terugblik vijf later (*Bij leven en welzijn*) beschreven. JAC Amsterdam was “lange tijd een prestigeobject van CRM”, stelde een waarnemer al eerder vast. De pers, de burgemeester en de staatssecretaris, ze kwamen allemaal op bezoek. Minister Klompé moest in maart 1971 verstek laten gaan omdat zij een operatie had ondergaan en schreef toen een fijne, informele bedankbrief die alles zegt over de goede sfeer. Hoe anders reageerde de traditionele hulpverlening. Daar riep de werkwijze van het JAC veel weerstand op. Een ingezonden brief van een hoofdleder in *Totaal* (informatiekrant voor kinderbescherming en jeugdwelzijnszorg) spreekt boekdelen. Met nauwelijks ingehouden woede schreef hij: “In maart van dit jaar [1970] werd een Amsterdams internaat voor het eerst geconfronteerd met het fenomeen dat zich JAC noemde. [...] De zeventienjarige S. had zich tot dit centrum gewend en er enkele ‘adviezen’ gekregen die wij enigszins bedenkelijk vonden, omdat zij duidelijk voortkwamen uit een bij voorbaat tegen de interne kinderbescherming gerichte mentaliteit, als gevolg hiervan konden wij voor deze neurotische, labiele jongen, die thans door Amsterdam zwerft, al gauw niets meer doen. Een onaangename zaak, maar alla – we hadden ondertussen al zestig anderen [...].” Grote woorden vallen: ‘dilettantisme’, ‘onverantwoordelijke domheid’, ‘onvergeeflijke domheid’. Het JAC overtreedt “doodgemoedereerd de wet, onttrekt minderjarigen aan het wettelijk gezag en dwingt tot overtreding van de leerplichtwet.”

Onmacht

Elders in het land leidden conflicten tussen alternatieve hulpverleningsinstellingen en ouders en instanties tot gerechtelijke procedures over het

onttrekken van minderjarige weglopers aan het ouderlijk gezag, maar in Amsterdam (tot in de jaren negentig) niet. Uit solidariteit probeerde een aantal JAC-medewerkers in 1974 aangifte tegen zichzelf te doen. Het idee was dat een proces in Amsterdam vanwege de welwillende opstelling van politie en justitie tegenover het werk van JAC mogelijk een andere uitkomst zou hebben dan elders in Nederland. Het kwam niet tot rechtsvervolging. Het succes van het JAC schonk de medewerkers in eerste instantie veel tevredenheid, maar al snel

Veel meer cliënten dan verwacht

daarna kwam de onmacht. Want hoe organiseer je een instelling die democratisch wil zijn? Hoe geef je de bezoekers inspraak? Wat doe je als er onvoldoende voorzieningen zijn voor druggebruikers, weglopers van huis en uit tehuizen, vrouwen die om een abortus vragen en vrouwen die door hun man worden mishandeld? En wat als je op misstanden stuit, bijvoorbeeld in de kinderbescherming of bij de huisvesting voor jongeren? Allemaal kwesties waarmee het JAC in de jaren erna worstelde. Maar dat is een ander verhaal ●

GUUS DE BEER WERKTE VAN 1973 TOT 1980 BIJ HET JAC IN AMSTERDAM EN DAARNA TOT 2014 IN DE JEUGDZORG ELDERS. HIJ DOET ONDERZOEK NAAR DE GESCHIEDENIS VAN DE JEUGDZORG VAN 1970 TOT DE NIEUWE JEUGDWET IN 2015 (ZIE WWW.40JAARJEUGDZORG.NL).
MET DANK AAN JOOP BUIJNINK, HERMIEN BUYSSE EN WIM SLOT.